שיחה לפרשת השבוע · פרשת חיי שרה

חיי שרה: האור שבתוך המערה

מאת הרב יוסף ביטון שליט״א

שיחה לפרשת חיי שרה: מה ראה אברהם במערת המכפלה, ואיך רואים אור במקום שאחרים רואים בו רק חושך.

בשבוע שעבר עמדנו עם אברהם אבינו בהר המוריה, וראינו את קרנו של איל, שעתידים לתקוע בה בשופר הגדול. פרשת חיי שרה מתחילה מיד אחרי ההר: אברהם יורד מן העקדה, ומגלה ששרה אמנו נפטרה. ודווקא פרשה שפותחת בפטירה נקראת ״חיי שרה״. השבוע נלמד מה הם חיים שאינם נגמרים, ומה ראה אברהם בתוך מערה חשוכה, במקום שאחרים לא ראו בו דבר.

לפני שנכנסים: שלושה מושגים

כמו בכל שבוע, נקדים הסבר פשוט לשלושה מושגים מחכמת הקבלה שילוו אותנו בשיחה.

נשמה וגוף. הנשמה היא החלק האלוקי שבאדם, והגוף הוא הכלי שלה בעולם הזה. משל לנגן ולכינור: הכינור לבדו אינו מנגן, והנגן בלי כינור אינו נשמע. רק כשהם יחד יוצאת מנגינה. הזוהר בפרשתנו, בחלק שנקרא מדרש הנעלם, קורא את סיפור הפרשה כסיפור של נשמה וגוף: ״בתחלה נקראת הנשמה אברהם והגוף שרה, עכשיו נקראת הנשמה יצחק והגוף רבקה״ (זוהר, חיי שרה, מדרש הנעלם).

מלכות. ספירת המלכות היא הספירה האחרונה, זו שמקבלת את האור מלמעלה ומביאה אותו אל העולם המעשי. היא נקראת גם שכינה, והיא קשורה לאמהות, לבית ולשבת. משל לחלון: אור השמש גדול מאוד, אבל אל החדר הוא נכנס דרך החלון. שרה ורבקה, האמהות הקדושות, הן החלון שדרכו נכנס האור אל ביתו של אברהם.

ימים עליונים. בלשון הקבלה הספירות נקראות גם ״ימים״, כמו ששת ימי הבריאה. כל יום שאדם חי כאן למטה נקשר ביום עליון למעלה. משל לחוטים של שטיח: כל יום הוא חוט אחד, ומי שחי את ימיו בתורה ובמעשים טובים

אורג מהם שטיח שלם. כך מבאר הזוהר את הפסוק "ואברהם זקן בא בימים": "באינון יומין עלאין באינון יומין ידיעאן ברזא דמהימנותא" (זוהר, חיי שרה), כלומר שנכנס באותם ימים עליונים, הידועים בסוד האמונה.

"שני חיי שרה": כולן שוות לטובה

הפרשה פותחת: "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים, שני חיי שרה" (בראשית כג, א). ורש"י מבאר שהמילה "שנה" נכתבה בכל מספר בנפרד "לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק׳ כבת כ׳ לחטא... ובת כ׳ כבת ז׳ ליפי". ועל המילים "שני חיי שרה" הוא אומר: "כלן שוין לטובה".

המדרש מביא על כך את הפסוק "יודע ה׳ ימי תמימם ונחלתם לעולם תהיה" (תהלים לז, יח), ומסביר: "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים" (בראשית רבה נח, א). והזוהר מוסיף שלכן נאמר "חיי שרה" ולא נאמר כך על שום אשה אחרת: "היא אתדבקת בחיין, ועל דא דילה הוו חיין" (זוהר, חיי שרה). היא נדבקה בחיים, ולכן החיים היו שלה.

בימינו החיים נשברים לרסיסים. דקה כאן ומסך שם, ידיעה חדשה בכל רגע, דאגה שרודפת דאגה. ימים שלמים עוברים ואינם משאירים סימן. שרה אמנו מלמדת מהי תמימות. גם שנות ההמתנה הארוכות לבן, גם הדרך הקשה במצרים ובגרר, כולן היו "שוין לטובה". לא משום שהיו קלות, אלא משום שחיה את כולן עם הקב"ה. כך גם השנים הקשות שלנו: כשחיים אותן באמונה, הן נעשות חיים שלמים, ולא רק שנים שעברו.

"ויקם אברהם מעל פני מתו"

רש"י מבאר את סמיכות הפרשיות: "ונסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקדה, שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה".

והתורה מתארת את אברהם: "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה" (בראשית כג, ב). אברהם, שעמד בעשרה ניסיונות, בוכה. התורה אינה מבקשת מן האדם להסתיר את כאבו. ומיד אחר כך נאמר: "ויקם אברהם מעל פני מתו, וידבר אל בני חת" (בראשית כג, ג). הוא קם מן האבל אל המעשה, לקנות מקום קבורה ולבנות את ההמשך.

בדורנו יש משפחות רבות שקיבלו בשורות קשות, הורים ששכלו, ילדים שנשארו בלי אב. התורה מראה להם את הדרך של אברהם: מותר לבכות, וצריך לבכות. ואחר כך קמים, לא כדי לשכוח, אלא כדי להפוך את הכאב לבניין. וכל אחד מאיתנו יכול להיות חלק מן הקימה הזאת, כשהוא עומד ליד המשפחות האלה ואינו עוזב אותן גם כשעוברים הימים הראשונים.

"גר ותושב אנכי עמכם"

אברהם פונה אל בני חת ואומר: "גר ותושב אנכי עמכם, תנו לי אחזת קבר עמכם" (בראשית כג, ד). ורש"י מבאר: "גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם. ומדרש אגדה, אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת".

אברהם יודע שהארץ הובטחה לו, ובכל זאת הוא משתחווה "לפני עם הארץ" (בראשית כג, יב), ומשלם מחיר מלא, "ארבע מאות שקל כסף עבר לסחר" (בראשית כג, טז), "לעיני בני חת בכל באי שער עירו" (בראשית כג, יח). ועל כך אמרו חז"ל: "זה אחד משלשה מקומות שאין אמות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם, ואלו הן: מערת המכפלה, ובית המקדש, וקבורתו של יוסף" (בראשית רבה עט, ז).

בימינו העמים מרבים להאשים את ישראל שהם יושבים במקום שאינו שלהם. אברהם מלמד אותנו איך עומדים מול זה: בענווה כלפי בני אדם, ובבהירות גמורה בעניין ההבטחה. לא צריך לצעוק. האמת כתובה בתורה, "לעיני" כולם, ושום טענה של העמים אינה יכולה למחוק אותה.

האור שבתוך המערה

הזוהר מגלה את סוד רצונו של אברהם במערת המכפלה. עוד לפני כן נכנס אליה, ושם ראה את אדם וחוה: "ואתפתח ליה חד פתחא דגנתא דעדן תמן", נפתח לו שם פתח אחד של גן עדן. ועוד אומר הזוהר: "וחמא נהורא דנהיר במערתא וחד שרגא דליק", וראה אור שמאיר במערה ונר אחד דולק. ואברהם היה יוצא אל השדה ההוא יום יום להתפלל: "וחמא נהורא דנפיק מגו מערתא וצלי תמן" (זוהר, חיי שרה).

ועל עפרון, שמכר את המערה, אומר הזוהר דבר מדהים: "אי עפרון הוה חמי במערתא מה דהוה חמי אברהם בה, לא יזבין לה לעלמין... ולא הוה חמי אלא חשוכא, ועל דא זבין לה". אילו ראה עפרון מה שראה אברהם, לא

היה מוכר אותה לעולם. אבל הוא לא ראה אלא חושך. וטעם הדבר מבאר הזוהר שם: "לית מלה אתגליא אלא למאריה", אין דבר מתגלה אלא לבעליו.

אותה מערה, ושני אנשים. אחד רואה בה חושך, והשני רואה בה את שער גן עדן. כך גם בדורנו. יש מי שמביט במציאות ורואה רק מלחמה, משבר ובלבול. ויש מי שמביט באותה מציאות ממש, ורואה בתוכה את אור הגאולה: את התורה שמתפשטת כמו שלא הייתה מעולם, את הרבים ששבים, את העם שמתאחד בשעת צרה. האור מתגלה למי ששייך אליו, למי שמחפש אותו. ואברהם ראה אותו משום שהתפלל שם יום יום.

"בא בימים" וכוחה של התשובה

"ואברהם זקן בא בימים, וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד, א). רש"י מבאר: "בכל עולה בגימטריא בן". והזוהר, שראינו קודם שהוא מסביר "בא בימים" כביאה בימים העליונים, מוסיף מיד: "זכאין אינון מאריהון דתשובה, דהא בשעתא חדא ביומא חדא ברגעא חדא קריבין לגבי קודשא בריך הוא, מה דלא הוה הכי אפילו לצדיקים גמורים דאתקריבו גבי קודשא בריך הוא בכמה שנין" (זוהר, חיי שרה).

אשריהם בעלי התשובה, שבשעה אחת, ביום אחד, ברגע אחד הם מתקרבים אל הקב"ה, מה שלא היה כך אפילו לצדיקים גמורים, שהתקרבו במשך שנים רבות. אברהם נכנס בימים העליונים רק כשהזקין, "אבל מאריה דתשובה מיד עאל ואתדבק ביה בקודשא בריך הוא".

בדורנו אנחנו רואים גל גדול של יהודים ששבים: מדליקים נרות שבת, מניחים תפילין, באים לשיעורים. ויש ביניהם רבים שמרגישים שהם מאחרים, שכבר מאוחר מדי בשבילם. הזוהר אומר את ההפך. בעל תשובה מתקרב ברגע אחד. אין אדם שמאחר, ואין יום שנסגר בו השער.

"הקרה נא לפני היום"

אליעזר עבד אברהם מגיע אל הבאר "לעת ערב", ומתפלל בפשטות: "ה' אלהי אדני אברהם, הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם" (בראשית כד, יב). והתשובה מגיעה מיד: "ויהי הוא טרם כלה לדבר, והנה רבקה יצאת" (בראשית כד, טו). כמו שאמר הנביא: "והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע" (ישעיה סה, כד).

על המילים ״ואבא היום אל העין״ מבאר רש״י: ״היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה״. והזוהר מוסיף על המילה ״יצאת״: ״דקודשא בריך הוא אפיק לה מכל אינון בני מתא דכלהו חייבין, והיא יוצאת מכללא דלהון״ (זוהר, חיי שרה). הקב״ה הוציא אותה מתוך עיר שכולה רשעים.

רבים בימינו אומרים שאינם יודעים להתפלל. אליעזר מלמד שהתפילה אינה צריכה להיות מליצה גבוהה. עבד פשוט עומד ליד באר, מדבר אל הקב״ה במילים שלו, ונענה עוד לפני שסיים. ועוד לימוד יש כאן: גם מתוך עיר של רשעים יוצאת רבקה. גם בדור של בלבול וחושך, הקב״ה מוציא מתוכו את הטוב שנועד להמשיך את בית אברהם.

הבאר של רבקה והנר של שרה

אליעזר ביקש סימן אחד: מי שתאמר ״שתה וגם גמליך אשקה״. ורש״י מבאר את טעם הסימן: ״ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים, וכדאי לכנס בביתו של אברהם״. ורבקה עשתה יותר ממה שביקש: ״ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת, ותמהר ותער כדה אל השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאב״ (בראשית כד, יט-כ). עשרה גמלים אחרי דרך ארוכה, והיא רצה שוב ושוב.

ובסוף הפרשה: ״ויבאה יצחק האהלה שרה אמו״ (בראשית כד, סז). ורש״י מבאר: ״שכל זמן ששרה קימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו״.

אלה שלושה סימנים של ספירת המלכות, של השכינה ששורה בבית: נר של אור, ברכה בפרנסה, וענן של קדושה. וכשאשה של חסד נכנסה אל האוהל, חזרו שלושתם. הבית היהודי הוא מקדש מעט. בתוך המבול של מסכים ומידע, נר השבת הוא האור שנשאר דולק. ומי שמכניס אל ביתו חסד, מחזיר אליו את השכינה.

״ויצא יצחק לשוח בשדה״

״ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב״ (בראשית כד, סג). רש״י מבאר: ״לשון תפלה״. ובגמרא: ״יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה״ (ברכות כו, ב). תפילת מנחה באה באמצע היום, בתוך העבודה והטרדה והדאגה לפרנסה. ויצחק עוצר הכול ויוצא אל השדה לדבר עם בוראו.

ובמדרש הנעלם מתגלה כאן סוד גדול. יצחק שיוצא לקראת רבקה הוא הנשמה שיוצאת לקראת הגוף בתחיית המתים: ״הנשמה ממתנת אליו ויוצאת לקראתו כמה דאת אמר ויצא יצחק לשוח בשדה״. ועוד אומר שם הזוהר: ״וההוא גופא ממש וההיא נשמתא ממש זמין קודשא בריך הוא לאתבא לעלמא כמלקדמין ולחדתא אנפי עלמא, הדא הוא דכתיב יחיו מתיך נבלתי יקומון״, ועוד: ״זמין איהו לארקא טלא מרישיה עלייהו, ובההוא טלא יקומון כלא מעפרא״ (זוהר, חיי שרה, מדרש הנעלם). אותו גוף ממש ואותה נשמה ממש עתיד הקב״ה להשיב לעולם ולחדש את פני העולם, ובטל שיריק עליהם יקומו כולם מן העפר.

הנה הסוד של שם הפרשה. פרשה שפותחת בפטירה נקראת ״חיי שרה״, משום שהחיים האלה לא נגמרו. אברהם קנה את המערה ״לאחזת קבר״, אחיזה לעתיד. והזוהר חותם את הפרשה בסדר הגאולה: ״בונה ירושלים יי, בקדמיתא, ולבתר נדחי ישראל יכנס״, ואחר כך ״הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם, דא תחיית המתים״ (זוהר, חיי שרה). קודם בניין ירושלים, אחר כך קיבוץ הגלויות, ובסוף תחיית המתים. אנחנו זוכים לראות בעינינו את ההתחלה של הסדר הזה, ומכאן התקווה הגדולה לכל מי שבוכה היום על יקיריו.

לפעולה השבוע

- **חיים שלמים.** לקבוע שעה אחת ביום בלי מסך ובלי חדשות, ולחיות אותה במלואה: עם המשפחה, בלימוד או בתפילה.
- **לבכות ולקום.** להתקשר השבוע למשפחה אבלה או לאדם שעבר אובדן, ולעזור לו בדבר מעשי אחד.
- **לראות את האור.** בכל ערב לכתוב דבר טוב אחד שראית במשך היום, גם ביום קשה.
- **הקרה נא לפני היום.** בבוקר, לפני היציאה מן הבית, לבקש מהקב״ה בקשה אחת על היום, במילים שלך.
- **הנר של שרה.** להדליק נרות שבת בזמן ולהוסיף רגע של תפילה על הבית ועל הילדים. ומי שאינו מדליק, יעמוד ליד הנרות ויתפלל יחד.
- **לשוח בשדה.** לא לוותר השבוע על תפילת מנחה, גם באמצע יום עבודה עמוס.

יהי רצון שנזכה לחיות ימים שלמים כמו ״שני חיי שרה״, לראות את האור גם במקום שאחרים רואים בו רק חושך, ולהחזיר אל בתינו את הנר, את הברכה ואת הענן. ושנזכה במהרה לראות בבניין ירושלים, בקיבוץ הגלויות ובתחיית המתים, בגאולה השלמה. אמן.

מקורות

- בראשית כג, א-ד · כג, יב · כג, טז · כג, יח
- בראשית כד, א · כד, יב · כד, טו · כד, יט-כ · כד, סג · כד, סז
- רש״י, בראשית כג, א · כג, ב · כג, ד · כד, א · כד, יד · כד, מב · כד, סג · כד, סז
- זוהר, פרשת חיי שרה (היא אתדבקת בחיין · חד פתחא דגנתא דעדן · נהורא דנהיר במערתא · לא הוה חמי אלא חשוכא · באינון יומין עלאין · זכאין אינון מאריהון דתשובה · אפיק לה מכל אינון בני מתא · בונה ירושלים בקדמיתא)
- זוהר, חיי שרה, מדרש הנעלם (בתחלה נקראת הנשמה אברהם · הנשמה ממתנת אליו · לארקא טלא)
- בראשית רבה נח, א · עט, ז · ברכות כו, ב
- תהלים לז, יח · ישעיה סה, כד

המימד הנוסף · הרב יוסף ביטון שליט״א

050-590-1349 · ravbiton.com · לפניה מכובדת ולשותפות בהפצת תורת הקבלה